

ANDRZEJ GLIŃSKI

INSTYTUT GRZEGORZA PIRAMOWICZA
WROCŁAW

ORMIAŃSKIE STARANIA WOKÓŁ WIZYT MONARSZYCH WE LWOWIE W DRUGIEJ POŁOWIE XVII WIEKU

Abstrakt: Z dokumentów źródłowych dowiadujemy się, że w drugiej połowie XVII wieku przyjazdy polskich monarchów do Lwowa stały się okazją dla zamieszkujących to miasto Ormian do uroczystego powitania królewskiego majestatu, które posiadało swój własny ceremoniał. Zazwyczaj zbierano i przeznaczano na ten cel od tysiąca do dwóch tysięcy polskich złotych. Królewskie wizyty były okazją do lobbowania w sprawie swych interesów gospodarczych i prawnych. Liczne królewskie decyzje oraz przywileje, wydawane po tych wizytach, a przychylnie gminie ormiańskiej, są dowodem na skuteczność takich działań.

Słowa kluczowe: Ormianie, Lwów, królowie polscy, ceremoniał monarszy

Ormianie byli integralną częścią polskiego społeczeństwa. Posiadali swoje własne prawo, nadane przez polskich królów w formie przywilejów. Mimo że stosunkowo nieliczni, to jednak ze względu na zamożność oraz aktywność finansową i ekonomiczną byli istotni dla państwa, co sprawiało, że ich kontakty z polskimi władcami miały swe implikacje polityczne i gospodarcze. Potrafili nawiązać pozytywne relacje z ówczesnym polskim społeczeństwem, odgrywając ważną rolę i stosunkowo łatwo aklimatyzując się w przyjaznym im środowisku¹.

¹ K. Matwijowski, *Asymilacja Ormian w Polsce w czasach nowożytnych*, w: *Studia z dziejów nowożytnych*, red. K. Matwijowski, Wrocław 1988, *Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia*, 71, s. 117-124.

Z dokumentów źródłowych dowiadujemy się, że w drugiej połowie XVII wieku przyjazdy polskiego króla stawały się okazją dla zamieszkujących Lwów Ormian do uroczystego powitania królewskiego majestatu. Jak możemy przeczytać w aktach miejscowej gminy ormiańskiej, monarszą wizytę starano się uczcić według dawnego zwyczaju². Każdy członek gminy był zobowiązany stawić się osobiście podczas uroczystego wjazdu króla. Nieobecność na tym wydarzeniu była karana pieniężnie, a czasem nawet zasądzano karę więzienia. Na tę okazję ubierano się odświętnie i gromadnie ustawiano przy trasie wjazdu. Starsi ormiańscy wynajmowali muzyków, w tym trębaczy grających na trąbach i surmach oraz doboszów bębniących na bębnach, którzy mieli grać na przywitanie króla. Opłacano również masztalerzy, którzy mieli zajmować się królewskimi końmi, i specjalnych służących, pajuków, których odświętnie ubierano i którzy mieli iść obok królewskiego konia i asystować królowi. „Odwieczną tradycją” było również uroczyste wręczenie królowi prezentu, na przykład przetykanego złotą nicią kobierca lub innych kosztowności. Ponieważ uroczystość generowała koszty, lwowscy Ormianie w celu ich pokrycia urządzali zbiórki pieniężne, tak zwane jasachy, zbierane przez urzędników poborców, czyli exactorów, wyznaczonych do tego przez starszych gminy³. Zazwyczaj zbierano i przeznaczano na ten cel od tysiąca do dwóch tysięcy złotych⁴.

W drugiej połowie XVII wieku Lwów odwiedzali wszyscy wtedy panujący polscy królowie: Jan II Kazimierz, Michał, Jan III i August II. Wizyty te były często związane z wojnami, które prowadziło państwo polskie i w których miasto Lwów było lub mogło być zagrożone.

Nieszczęścia wojenne dotyczyły również Ormian, którzy ponosili spore straty handlowe z powodu blokad szlaków handlowych, ale również bezpośrednio w wyniku działań wojennych. Dla handlu ormiańskiego kluczowy był bowiem

² Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника [dalej: ЛНН-БУ]: sygn. f. 5, op. 1, spr. 1723/II, Protocollon spraw regiminis et ordinis residentiae seniorum Armenorum Leopoliensis 1650, s. 115.

³ Ibidem, s. 15-21, 42-43, 81, 115-122, 159, 166, 210; sygn. f. 5, op. 1, spr. 1724/II, Protokół spraw różnych publicznych nacyej ormiańskiej lwowskiej, s. 103-108, 125-126, 162-166, 178-187, 203, 211.

⁴ Jak wysoka była to kwota, oddaje dobrze kilka faktów: w latach 1681-1690 we Lwowie dzienna płaca robotnika niewykwalifikowanego wynosiła średnio 15,06-16,67 groszy, średnia dzienna płaca murarza wynosiła 24,46-27,75 groszy, zegarmistrz zarabiał tygodniowo 90 groszy, tyleż samo odźwierny. Pensje lwowskich urzędników miejskich przedstawiały się następująco: syndyk zarabiał rocznie 624 złote, nauczyciel – 690 złotych, a pisarz miejski – 312 złotych. Z kolei ceny produktów przedstawiały się następująco: w 1688 roku beczka piwa kosztowała średnio 300 groszy, w 1683 roku garniec miodu – 16 groszy, a w roku 1691 – 20 groszy, w roku 1683 połec mięsa kosztował 298 groszy, w roku 1691 beczka soli – 60 groszy, w roku 1683 cielę – 138 groszy, wół zaś – 975 groszy. Zob. S. Hoszowski, *Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1928, *Badania z Dziejów Społecznych i Gospodarczych*, 4, s. 138-279.

szlak handlowy biegnący ze Lwowa na Mołdawię i Węgry, i dalej w głąb Turcji⁵. Szlak ten miał dwa rozgałęzienia: jedno przez Kamieniec Podolski, Chocim do Suczawy, i drugie na Halicz, Kołomyję, Śniatyń, Czerniowce, Seret, do Suczawy i dalej do Białogrodu. Z tego ostatniego miasta drogą morską podróżowano na Krym⁶. W XVII wieku ciągłe wojny doprowadziły do zmniejszenia intensywności handlu. Nastąpiło także przesunięcie szlaków⁷. Nadmienić należy, że z tego samego powodu w XVII wieku szlak tranzytowy przez Dunaj przestał odgrywać ważną rolę. Zmieniło się to dopiero po zawarciu traktatów pokojowych z Turcją w 1718 roku⁸. Lwów był także w tej dobie oblegany przez wojska kozackie Bohdana Chmielnickiego. Za odstąpienie od oblężenia mieszkańcy miasta musieli wpłacić ogromny okup, wynoszący około 500 tysięcy złotych⁹. W skład delegacji pertraktującej z Chmielnickim wszedł Ormianin Krzysztof Zachnowicz¹⁰. W przybliżeniu 18% z tej sumy (około 90 tysięcy złotych) zapłacili właśnie Ormianie¹¹. Zważywszy, że liczebność ormiańskiej gminy we Lwowie w połowie XVII wieku wynosiła około 400 osób, a całego miasta między 25 a 30 tysięcy mieszkańców, był to w przeliczeniu na liczbę osób wkład nieproporcjonalnie duży. Od każdego tysiąca złotych majątku na okup każdy członek gminy płacił około 53 złote¹². Świadczy to jednak o ówczesnej zamożności Ormian we Lwowie, którzy mimo że stanowili tylko kilka procent mieszkańców miasta, dysponowali znaczną częścią jego kapitału. Brał się on z handlu i rzemiosła, które zaspokajały zapotrzebowanie elity, to jest szlachty i patrycjatu miejskiego, na towary luksusowe – wino, tkaniny, broń, rzędy końskie i inne produktu Orientu¹³.

W 1649 roku, a zatem niecały rok od oblężenia Lwowa przez Chmielnickiego i sporych wydatków, które wtedy poniesiono, starsi ormiańskiej gminy we Lwowie zdecydowali o potrzebie zebrania 1600 złotych, żeby uczcić przyjazd króla Jana II Kazimierza. Każdy członek gminy ormiańskiej miał zapłacić 15 groszy od każdego tysiąca złotych swojego majątku. Zarządzono równowartość aż czterech

⁵ W. Łoziński, *Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku*, 1, *Czasy i ludzie*, Lwów 1904, s. 386.

⁶ S. Kutrzeba, *Handel Polski ze Wschodem w wiekach średnich*, Kraków 1903, s. 57.

⁷ M. Zakrzewska-Dubasowa, *Ormianie zamojscy i ich rola w wymianie handlowej i kulturalnej między Polską a Wschodem*, Lublin 1965, s. 60-61.

⁸ W. Konopczyński, *Polska a Turcja, 1683-1729*, Warszawa 1936, s. 85, 90.

⁹ L. Podhorodecki, *Dzieje Lwowa*, Warszawa 1993, s. 76.

¹⁰ S. Barącz, *Rys dziejów ormiańskich*, Tarnopol 1869, s. 123.

¹¹ J. Kopczyński, *Struktura i finanse gminy ormiańskiej we Lwowie w świetle rękopisu „Dzieje Ormian lwowskich od r. 1649 – aż do r. 1713” (Ossolineum nr 1646/II)*, „Lehahayer”, 4, 2017, s. 31.

¹² *Ibidem*, s. 34.

¹³ J. Bardach, *Ormianie na ziemiach dawnej Polski*, „Kwartalnik Historyczny”, 90(1), 1983, s. 114.

zwyczajowych jasachów. Poborem pieniędzy zajmowali się: Jakub Wartanowicz, Krzysztof Kobaczowski i Zachariasz Jędrzejowicz¹⁴.

Dwa lata później, w 1651 roku, królewska wizyta była znów związana z toczącą się wojną polsko-kozacką, ale tym razem świętowano sukces – zwycięstwo wojsk królewskich w bitwie pod Beresteczkiem. Starsi ormiańscy uchwalili pobór tysiąca złotych na prezent dla króla wracającego po wiktorii nad wojskami Chmielnickiego i chana tatarskiego. W związku z tym, że wizyta królewska była nieoczekiwana i nie dało się szybko zorganizować zbiórki pieniężnej, starsi zdecydowali się przeznaczyć na prezent dla króla niektóre cenne przedmioty znajdujące się w tak zwanej skrzynce brackiej, między innymi: srebrne puchary i czarki, ozdobne sztuce (niektóre przedmioty wykonane w Gdańsku), złote monety, złoty łańcuch oraz srebrne i złociste pasy tureckiej roboty¹⁵.

W innych przypadkach zbierano pieniądze w związku z wysyłaniem delegacji do króla, na przykład w 1654 roku na podróż do Warszawy ormiańskiej delegacji, która miała zabiegać tam u króla między innymi o możliwość wolnego kupowania przez Ormian kamienic we Lwowie¹⁶. Wątpliwości budziła również kwestia obywatelstwa miejskiego członków gminy ormiańskiej we Lwowie. W obu kwestiach król miał wtedy rozstrzygać¹⁷. Niezwykle istotne było przekonanie go do wspierania interesów ekonomicznych i prawnych lwowskich Ormian w ich sporach z polskim magistratem. Przyczynami tych sporów były: status wójta miejskiego w procedurach sądu ormiańskiego, sprawy podatkowe oraz ogólnie kompetencje sądownicze gminy¹⁸. Lobbing był skuteczny, gdyż król wydał w sierpniu tegoż roku dekret dotyczący prawa do handlu, rzemiosła i wyszynku oraz nabywania kamienic rynkowych¹⁹. Z kolei w 1661 roku w dokumencie (oblatowanym w ormiańskich aktach) stwierdzał, że Ormianie „suplikowali do niego za wielką krzywdę”. Przyznał wtedy Ormianom możliwość arendowania gruntów na równi z mieszczanami lwowskimi nacji polskiej²⁰. Zapewne nie bez znaczenia było to, że właśnie w tym czasie dwaj Ormianie lwowscy, Gabriel

¹⁴ Biblioteka Narodowa Ossolineum we Wrocławiu: sygn. 1646/II, Dzieje Ormian lwowskich od r. 1649 – aż do r. 1713, s. 4.

¹⁵ Ibidem, s. 21-22.

¹⁶ Ibidem, s. 44.

¹⁷ K. Stopka, A. A. Zięba, *Ormiańska Polska*, Warszawa–Kraków 2018, s. 60.

¹⁸ M. Oganiesian, *Autonomia Ormian w Rzeczypospolitej w XVI–XVII w.*, w: *Studia z dziejów kontaktów polsko-ormiańskich*, red. M. Zakrzewska-Dubasowa, Lublin 1983, s. 70-71, 82; K. Stopka, *Ormianie w Polsce dawnej i dzisiejszej*, Kraków 2000, s. 31.

¹⁹ Центральний державний історичний архів України, м. Львів [dalej: ЦДІАУЛ]: sygn. f. 52, op. 3, spr. 619, s. 725-734.

²⁰ Dokument zatytułowany „Mandat J[ego] K[rólewskiej] M[ości] Jana Kazimierza urzędowi lwow[skiemu] za Ormian lwows[kich]” oblatowano w Acta residentiae privilegatae nobilium et honoratorum dominorum Judicum nationis Armenae Leopoliensis, s. 239-240 (ЛННБВ: f. 5, op. 1, spr. 1727).

Bernatowicz i Krzysztof Zadykiewicz, udzielili kredytów umożliwiających opłacenie wojsk koronnych w łącznej sumie 190 tysięcy złotych²¹.

Ormianie wysyłali również delegacje na sejmy koronacyjne do Krakowa. Każda z nich wiozła prezenty dla króla i dostojników. Były to najczęściej pieniądze lub kosztowności, takie jak złote czy srebrne puchary i perskie kobierce. Udział w koronacji był dla Ormian ważny w związku z potwierdzeniami ormiańskich przywilejów sądowych i gospodarczych, dokonywanymi wtedy przez nowego władcę, oraz możliwością wystarania się o nowe. Ormiańscy przedstawiciele byli obecni w czasie koronacji Michała (29 września 1669 roku), na którą to okazję gmina lwowska wyasygnowała 2500 złotych, Jana III (2 lutego 1676 roku), na którą przeznaczono 2000 złotych, oraz Augusta II (15 września 1697 roku), na którą zebrano 1658 złotych, a wydano 1000 złotych²².

Pieniądże zbierano, choć w mniejszej skali, na obdarowanie ważnych dostojników państwowych i kościelnych. Na przykład w 1701 roku Ormianie lwowscy witali uroczyście wjeżdżającego do Lwowa nowego rzymskokatolickiego arcybiskupa lwowskiego Konstantego Józefa Zielińskiego. Na ten cel zarządzo-no osobny jasach, a na uroczystości musieli się stawić wszyscy obecni wtedy w mieście członkowie gminy²³.

Początek lat siedemdziesiątych XVII wieku to czas kolejnej wielkiej wojny, tym razem z Turcją. Lwów ponownie znalazł się w zasięgu prowadzonych działań zbrojnych. Ormianie ponieśli wówczas dobrowolny wysiłek finansowy, żeby wspomóc państwo polskie – siedem tysięcy złotych darowali na armię, a dwa tysiące złotych na wydatki królewskie²⁴.

W 1671 roku ormiańscy starsi uchwalili sumę dwukrotnie wyższą niż w 1651 roku, to znaczy dwa tysiące złotych. Pieniądże zbierano na przyjazd króla Michała do Lwowa. Każdy członek społeczności miał być obecny na miejscu i „szczęśliwy przyjazd J[ego] K[rólewskiej] M[ości]” uczcić „wszelaką pilnością i ozdobą jak najprzystojniejszą”. Gdyby ktoś sobie zlekceważył przyjazd

²¹ *Konstytucje Seymu Walnego Koronnego Warszawskiego Extraordynaryinego, Roku Pańskiego, M. DC. LXII. odprawującego się Uchwalone Dnia 20. Miesiąca Lutego*, za: K. Stopka, A. A. Zięba, M. Agopsowicz, M. Walkowicz, *Nowy Aliszan. Źródła do dziejów Ormian polskich od XIII do XVIII wieku w przekładzie na język polski, 2, Lata 1633-1795*, Kraków [w druku].

²² ЛННБВ: sygn. f. 5, op. 1, spr. 1723/II, Protocollon spraw regiminis et ordinis residentiae seniorum Armenorum Leopoliensis 1650, s. 15-21, 42-43, 81, 115-122, 159, 166, 210; sygn. f. 5, op. 1, spr. 1724/II, Protokół spraw różnych publicznych nacyej ormiańskiej lwowskiej, s. 103-108, 125-126, 162-166, 178-187, 203, 211.

²³ ЛННБВ: sygn. f. 5, op. 1, spr. 1724/II, Protokół spraw różnych publicznych nacyej ormiańskiej lwowskiej, s. 386-388, 420-421.

²⁴ ЛННБВ: sygn. f. 5, op. 1, spr. 1723/II, Protocollon spraw regiminis et ordinis residentiae seniorum Armenorum Leopoliensis 1650, s. 116.

króla, karany miał być grzywną i więzieniem²⁵. Niedługo potem król potwierdził wszystkie przywileje Ormian lwowskich²⁶.

Następny rok – 1672 – był dla społeczności ormiańskiej w Polsce katastrofalny. Po dość krótkim oblężeniu Turcy zdobyli twierdzę i miasto Kamieniec Podolski. Czasowemu zniszczeniu uległa tamtejsza gmina ormiańska. Miasto to musiało opuścić 121 ormiańskich rodzin²⁷. Armia turecka obległa również Lwów, którego stan murów miejskich nie był zadowalający, a do tego załoga wojskowa liczyła tylko mniej niż trzy tysiące żołnierzy, wobec kilkudziesięcotysięcznej armii tureckiej. Po krótkich, lecz zaciętych walkach wynegocjowano 80 tysięcy talarów okupu, jako warunku odstąpienia od oblężenia miasta. Pieniądze pod zastaw kościelnego srebra wyłożył ormiański uchodźca z zajętego już przez Turków Jazłowca – Bogdan Minasowicz, ale tylko pięć tysięcy z wyznaczonej sumy. W związku z tym jako zakładnicy na rzecz zapłacenia przez miasto reszty okupu do tureckiej niewoli trafili mieszcianie, w tym dwóch Ormian (Jakub Awedikowicz Jaśkiewicz i Gabriel Mikołajowicz Bernatowicz). Zwolniono ich z tureckiej niewoli dopiero w 1676 roku²⁸.

Dwa lata po zwycięskiej bitwie pod Chocimiem, w 1675 roku, starsi uchwalili kolejną zbiórkę pieniężną w związku z przyjazdem Jana III do Lwowa. Gmina wykosztowała się wtedy na prezent dla króla po bitwie, jak i na koronację królewską, która odbyła się w 1674 roku²⁹. W ormiańskich aktach z tamtego roku zapisano, że jasach jest organizowany zawsze przy przyjeździe króla „wedle starożytnego zwyczaju, którym było obdarzyć króla z tej okazji prezentem”³⁰. Na odpowiedzialnych za przeprowadzenie zbiórki wybrano dwóch starszych oraz czterech przedstawicieli tak zwanego pospólstwa (ze starszych: Tomasza Zadykiewicza i Bogdana Piotrowicza, z pospólstwa: Łazarza Augustynowicza, Mikołaja Awedykowicza, Łazarza Kobaczowskiego i Zachariasza Bogdanowicza)³¹. Zaangażowanie Ormian zostało wynagrodzone. Król zwolnił w tym samym roku z płacenia podatków Bogdana Minasowicza, który złożył okup za miasto³².

²⁵ Ibidem, s. 42-43.

²⁶ ЦДІАУЛ: sygn. f. 131, op. 1, spr. 776, k. 1-4.

²⁷ T. Gromnicki, *Ormianie w Polsce, ich historia, prawa, przywileje*, Warszawa 1889, s. 71.

²⁸ M. Agopsowicz, *Lwowscy zastawnicy w niewoli tureckiej, 1672-1679*, „Lehahayer”, 10, 2023, s. 59.

²⁹ ЛННБУ: sygn. f. 5, op. 1, spr. 1723/II, Protocollon spraw regiminis et ordinis residentiae seniorum Armenorum Leopoliensis 1650, s. 114-122.

³⁰ Ibidem, s. 119.

³¹ Ibidem.

³² Oblata dokumentu, zatytułowana „Rescripta J[ego] K[rólewskiej] M[ości] Jana Trzeciego Króla Polskiego od płacenia podatków publicznych i prywatnych uwalniając 1676”, zapisana jest w: Acta residentiae privilegiatae nobilium et honoratorum dominorum Judicum nationis Armenae Leopoliensis, s. 110-111 (ЛННБУ: sygn. f. 5, op. 1, spr. 1727).

Rok później podpisano z Turcją rozejm po zwycięskiej dla Polski bitwie pod Żurawnem. Formalne zakończenie działań wojennych stało się dla społeczności ormiańskiej okazją do rozwiązania pewnych problemów organizacyjnych i gospodarczych u króla, który miał wobec nich dług wdzięczności z uwagi na wzmiarkowane już darowizny na wojsko. Do ormiańskich akt sądowych oblatowano dokument z listopada 1677 roku, skierowany do magistratu lwowskiego, „za nację ormiańską, aby nie była niepokoiona, aż do przyjazdu Króla J[ego] M[ości]”. Król pisał do rajców miejskich, że Ormianie skarżyli mu się na nich, iż nie chcą obradować ani rozmawiać wspólnie z ormiańskimi starszymi i nie dopuszczają Ormian do udziału w decyzjach odnośnie do podatków, kontrybucji i składek. Nakazywał wzywianie starszych na posiedzenia radzieckie w ratuszu, jeśli będą dotyczyć wspólnych kwestii podatkowych, i zastrzegł, aby bez zgody starszych ormiańskich takie decyzje nie zapadały³³.

Król przyjechał do Lwowa parę miesięcy później, w 1678 roku. Wizyta i tym razem była okazją do zabiegów o ormiańskie interesy. Starsi zdecydowali o zebraniu składki na prezent³⁴. Do zbierania pieniędzy wyznaczono ze starszych Mikołaja K. Awedykowicza oraz Szymona Muratowicza, a z pospólstwa: Szymona Steckiewicza, Stefana Steckiewicza, Mikołaja Jędrzej[owic] Derwaskowicza i Gabriela K. Awedykowicza. W aktach z 1678 roku znalazła się informacja, że nacja zdecydowała się sporządzić pisemną prośbę do króla (suplikę), którą miała być mu wręczona przy dawaniu prezentu. Zapisano również, że cała gmina ma być obecna w czasie królewskiej wizyty i zastrzeżono kary finansowe, gdyby ktoś jednak się nie pojawił (30 grzywien i więzienie)³⁵.

Niedługo potem starsi zorganizowali zbiórkę na wysłanie reprezentantów na sejm do Grodna³⁶. Efekt tych starań był dość istotny, gdyż król Jan III niecały rok później zakazał miastu Lwów uchwalania podatków bez zgody starszych ormiańskich³⁷. Nakazał również, żeby starsi ormiańscy nie byli zmuszani na ratuszu do podpisywania uchwał miejskich bez zgody pospólstwa, a zakazał rajcom lwowskim wtrącania się do taksacji podatkowych gminy ormiańskiej³⁸.

W 1682 roku starsi zorganizowali kolejną zbiórkę na przyjazd króla. Wartość prezentu dla króla i dygnitarzy miała wynieść 500 złotych³⁹. Mimo wcześniejszego

³³ Dokument zatytułowany „Rescript J[ego] K[rólewskiej] M[ości] do magistratu lwowskiego za nację ormiańską, aby nie była aggraciata aż do przyjazdu Króla J[ego] M[ości]”, oblatowała w: Acta residentiae privilegatae nobilium et honoratorum dominorum Judicum nationis Armenae Leopoliensis, s. 110-111 (ЛННБУ: sygn. f. 5, op. 1, spr. 1727).

³⁴ ЛННБУ: sygn. f. 5, op. 1, spr. 1723/II, Protocollon spraw regiminis et ordinis residentiae seniorum Armenorum Leopoliensis 1650, s. 166.

³⁵ Ibidem, s. 168.

³⁶ Ibidem, s. 172.

³⁷ K. Stopka, *Ormianie w Polsce*, s. 133.

³⁸ K. Stopka, A. A. Zięba, *Ormiańska Polska*, s. 63.

³⁹ ЛННБУ: sygn. f. 5, op. 1, spr. 1723/II, Protocollon spraw regiminis et ordinis residentiae seniorum Armenorum Leopoliensis 1650, s. 210.

korzystnego załatwienia spraw z magistratem Lwowa Ormianie wciąż toczyli spory w kwestii dotrzymania przywilejów królewskich⁴⁰. Król ponownie interweniował na ich rzecz w 1686 roku⁴¹.

W 1697 roku obrany został nowy król Polski, August II, elektor Saksonii. W czasie koronacji obecnych było dwóch ormiańskich delegatów ze Lwowa – Mikołaj Hadziejowicz i Zachariasz Zadykiewicz⁴². Rok później, w 1698, starsi ormiańscy szykowali się na wizytę króla we Lwowie. Wyznaczono dwóch egzekutorów składki – Bogdana Deragopsowicza i Krzysztofa Jerzego Krzysztofowicza⁴³. Znow w aktach zapisano, że wszyscy członkowie gminy ormiańskiej mają być „obecni w porządku rano przy wjeździe króla do Lwowa”⁴⁴. Zdecydowano, że kto by nie wyszedł na wjazd, będzie musiał zapłacić aż 100 grzywien kary i iść do więzienia. Wizyta kolidowała z odbywającym się jarmarkiem w Jarosławiu, dlatego obawiano się, że kupcy mogliby wyjechać z miasta.

Starsi zdecydowali się zakupić w prezencie dla króla złoty kobierzec u Ormianki Krzysztofowej Augustynowiczowej. Do króla, jeszcze przed uroczystym wjazdem do Lwowa, miała się udać z podarkami delegacja wspólnoty ormiańskiej z Kamieńca, przebywająca na wychodźstwie we Lwowie, aby zabiegać o odzyskanie swego miasta. Kamienieczanin Bernat Isajowicz deklarował, że „my musimy przed wjazdem, do obozu J[ego] K[rólewskiej] M[ości] pójść, bo mu mamy fructa różne i podarki i Kamieniec odmalowany oddać”⁴⁵. Można wyciągnąć z tego wniosek, że tak jak przy wizytach poprzednich władców, znow starano się załatwić kwestie aktualnie bardzo ważne dla Ormian. Przed wizytą królewską starsi poświęcili całą sesję sądową na omówienie planowanego poselstwa do Turcji, „dowiedziawszy się od Szlachetnego J[ego] M[ości] Pana Mikołaja Hadziejowicza, że poseł od króla Jego M[ości] i od Rzeczypospolitej idzie ad Portam Otomonicam strony pokoju albo wojny”⁴⁶. Istotna była również kwestia handlu z Ormianami w Persji⁴⁷.

Wizyta królewska przebiegła w tym roku w sposób bardzo uroczysty. Dowiadujemy się o tym między innymi z rejestru kosztów wizyty, spisane przez Łazarza Zadykiewicza na sumę 343 złotych i 6 groszy i dodatkowo 400 złotych. Poniesiono wydatki na pokarmy, miody i wina. Rejestry były bardzo szczegółowe i wymieniają nawet koszt strojów muzyków i służących zatrudnionych do

⁴⁰ Ibidem, s. 227.

⁴¹ K. Stopka, A. A. Zięba, *Ormiańska Polska*, s. 63.

⁴² ЛННБУ: sygn. f. 5, op. 1, spr. 1724/II, Protokół spraw różnych publicznych nacyej ormiańskiej lwowskiej, s. 125-126.

⁴³ Ibidem, s. 162.

⁴⁴ Ibidem, s. 177-179.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem, s. 180.

⁴⁷ K. Stopka, A. A. Zięba, *Ormiańska Polska*, s. 155.

uświetnienia wydarzenia. Starsi zdecydowali oddać Zadykiewiczowi ze składek publicznych łącznie 643 złote: 343 złote i 6 groszy oraz 300 złotych za napitki i jedzenie. Nie zapomniano również o prezentach dla króla, któremu ofiarowano kobierzec za 1000 złotych oraz trzy sztuki ałasu wartego 144 złote, zakupionego od Ormianina Manczukiewicza (zapewne Mikołaja). Razem na wizytę królewską wydano sumę 1787 złotych i 6 groszy⁴⁸.

Dokumenty i rejestry z 1689 roku, najbardziej szczegółowe ze wszystkich z wieku XVII, pozwalają opisać przygotowania i przebieg wizyty królewskiej z tego roku. Wynika z nich, że zawczasu dowiedziono się o terminie odwiedzin, co pozwoliło zebrać stosowne składki na zorganizowanie uroczystości. Rano przed wjazdem do króla udała się delegacja Ormian z Kamieńca Podolskiego, która wręczyła mu prezenty i prosiła go o odzyskanie dla Polski ich rodzinnego miasta. Król wjechał do miasta konno o poranku. Wzdłuż trasy przejazdu ustawili się mieszczanie, w tym członkowie gminy ormiańskiej. Ormianie włożyli swoje najlepsze stroje. Grupowano się wokół zdobionych chorągwi. Wznoszono okrzyki na cześć króla i grała donośnie muzyka. Za oprawę muzyczną odpowiadali zatrudnieni: trębacze, surmacze oraz dobosze. Instrumenty muzyków były ozdobione poduszkami i cennymi pasami. Królewskiego konia prowadzili zatrudnieni przez Ormian czterej masztalerze, ubrani odświętnie. Ubrania dla nich zakupiono specjalnie, żeby uświetnić przejazd króla. Na głowach mieli założone mosiądzowe szyszczaki z ozdobnymi szubami, a pod płóciennie-jedwabnymi sukniemi kaftany z ozdobnymi guzikami, frędzlami i sznurami oraz pludry z tasiemkami. Obuci byli w jednakowe podkute safianowe ciżmy, sznurowane na tasiemki, a ich nogi zdobiły pończochy z frędzelkami, haftkami i podwiązkami. Królowi wręczono w prezencie wspomniany wyżej złotolity kobierzec oraz sztuki ałasu. Mimo starannych przygotowań doszło do nieprzyjemnego incydentu, gdyż „tumult panowie Niemcy podczas wjazdu do Lwowa króla J[ego] M[os]ci Pana naszego miłościwego, na Panów Ormian napadając uczynili”⁴⁹.

Kamieniec Podolski Polska odzyskała w 1699 roku na mocy traktatów karłowickich. Oczywiście byłoby naiwne twierdzić, że przyjęcie króla Augusta II przez Ormian lwowskich miało jakieś znaczenie dla tego faktu. Z całą pewnością możemy jednak założyć na podstawie ormiańskich akt i królewskich przywilejów, że królewskie wizyty były idealnym sposobem dla lobbowania o poprawę interesów gminy.

⁴⁸ ЛННБУ: sygn. f. 5, op. 1, spr. 1724/II, Protokół spraw różnych publicznych nacyej ormiańskiej lwowskiej, s. 184-187.

⁴⁹ Ibidem, s. 203.

Aneks

ЛННБУ: sygn. f. 5, op. 1, spr. 1724/II, Protokół spraw różnych publicznych nacyej ormiańskiej lwowskiej, s. 184-185.

Regestr

Expensa różne podczas wjazdu do Lwowa Najaśniejszego J[ego] K[rólewskiej] M[ości] Augusta Wtórego w roku 1698, mensis augusto.

Regestr expensy.

Trębaczom, surmaczom i doboszom – 155.

Za poduszki i pasy do kotłów – 5.

Krawcowi od roboty czterech par sukien dla paików – 16.

Za 6 sztuk płótna pod te sukienki – 18.

Suma jest 194.

Latus przeniesionej karty sumy 194.

Na jedwab do robienia tychże sukienek – 5.

Za 4 szyszaczki mosiądzowe dla paików – 22.

Za drzewce do chorągwi – 6.

Za cztery pary ciżem safianowych dla paików – 16.

Za sukno na pończochy dla paików – 10.

Za sznurek do tychże pończoch – 1 złoty i 20 groszy.

Za guziki do kaftanów paikom – 3 złote i 6 groszy.

Za awtki do pończoch paikom – 2 złote i 12 [?] groszy.

Za sznurek do sukienek paikom – 1 złoty i 20 groszy.

Za cztery pary podwiązek dla paików – 14.

Od pozłoty skosy do chorągwi – 20.

Za cztery pary podkówek do ciżem paickich – 1 złoty i 2 grosze.

Za tasiemki do sznurowania ciżem paickich – 1 złoty i 18 groszy.

Za tasiemki do pluder paików – 18 groszy.

Masztalarzom co konie prowadzili – 10 złotych.

Za frędzle do kaftanów paickich – 16 złotych.

Trzem paikom, którzy koło konia szli – złotych 12.

Za cztery czuby do szyszczków paickich – złotych 6.

Summa jest złotych 343 i groszy 6.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Biblioteka Narodowa Ossolineum we Wrocławiu: sygn. 1646/II, Dzieje Ormian lwowskich od r. 1649 – aż do r. 1713.

Центральний державний історичний архів України, м. Львів: sygn. f. 52, op. 3, spr. 619, s. 725-734; sygn. f. 131, op. 1, spr. 776, k. 1-4.

Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаніка: sygn. f. 5, op. 1, spr. 1723/II, Protocollon spraw regiminis et ordinis residentiae seniorum Armenorum Leopoliensis 1650; sygn. f. 5, op. 1, spr. 1724/II, Protokół spraw różnych publicznych nacyej ormiańskiej lwowskiej; sygn. f. 5, op. 1, spr. 1727, Acta resi-

dentiae privilegiatae nobilium et honoratorum dominorum Judicum nationis Armenae Leopoliensis.

Źródła drukowane

Album civium Leopoliensium. Rejestry przyjęć do prawa miejskiego we Lwowie 1388-1783, 1-2, wyd. A. Janeczek, Poznań–Warszawa 2005.

Stopka K., Zięba A. A., Agopsowicz M., Walkowicz M., *Nowy Aliszan. Źródła do dziejów Ormian polskich od XIII do XVIII wieku w przekładzie na język polski*, 2, *Lata 1633-1795*, Kraków [w druku].

Opracowania

Agopsowicz M., *Lwowscy zastawnicy w niewoli tureckiej, 1672-1679*, „Lehahayer” 10, 2023, s. 57-76, <https://doi.org/10.12797/LH.10.2023.10.02>.

Baranowski B., *Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku*, Łódź 1950.

Barącz S., *Rys dziejów ormiańskich*, Tarnopol 1869.

Barącz S., *Żywyoty sławnych Ormian w Polsce*, Lwów 1856.

Bardach J., *Ormianie na ziemiach dawnej Polski*, „Kwartalnik Historyczny”, 90(1), 1983, s. 109-119.

Baszanowski J., *Z dziejów handlu polskiego w XVI-XVIII wieku: handel wołami*, Gdańsk 1977.

Budzyński Z., *Kresy południowo-wschodnie w drugiej połowie XVIII wieku*, 1, *Statystyka wyznaniowa i etniczna*, Przemysł–Rzeszów 2005.

Dziubiński A., *Na szlakach Orientu. Handel między Polską a Imperium Osmańskim w XVI-XVIII wieku*, Wrocław 1997.

Gliński A., *Gmina ormiańska w Stanisławowie w drugiej połowie XVII i w XVIII wieku. Organizacja, gospodarka, codzienność*, Kraków 2022, <https://doi.org/10.12797/9788381387569>.

Gliński A., *Zajęcia i zamożność Ormian w województwie ruskim w drugiej połowie XVII i pierwszej połowie XVIII wieku w świetle inwentarzy, testamentów oraz interczyk*, w: *Ormianie – historia i kultura. Sesja naukowa, Szreniawa, 24-25 czerwca 2017*, red. A. A. Zięba, W. Mielewczyk, Szreniawa 2017, s. 53-63.

Gromnicki T., *Ormianie w Polsce, ich historia, prawa, przywileje*, Warszawa 1889.

Kopczyński J., *Struktura i finanse gminy ormiańskiej we Lwowie w świetle rękopisu „Dzieje Ormian lwowskich od r. 1649 – aż do r. 1713” (Ossolineum nr 1646/II)*, „Lehahayer”, 4, 2017, s. 5-69, <https://doi.org/10.12797/LH.04.2017.04.01>.

Historia dyplomacji polskiej (połowa X-XX w.), 2, 1572-1795, red. Z. Wójcik, Warszawa 1982.

Hoszowski S., *Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1928, *Badania z Dziejów Społecznych i Gospodarczych*, 4.

Konopczyński W., *Polska a Turcja, 1683-1729*, Warszawa 1936.

Król-Mazur R., *Miasto trzech nacji. Studia z dziejów Kamieńca Podolskiego w XVIII wieku*, Kraków 2008.

Kutrzeba S., *Handel Polski ze Wschodem w wiekach średnich*, Kraków 1903.

Lewicki S., *Targi lwowskie od XIV do XVIII wieku*, Lwów 1921.

Łoziński W., *Patrycjat i mieszczaństwo lwowskie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1892.

Łoziński W., *Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku*, 1, *Czasy i ludzie*, Lwów 1904.

- Matwijowski K., *Asymilacja Ormian w Polsce w czasach nowożytnych*, w: *Studia z dziejów nowożytnych*, red. K. Matwijowski, Wrocław 1988, s. 117-124, *Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia*, 71.
- Oganesian M., *Autonomia Ormian w Rzeczypospolitej w XVI-XVII w.*, w: *Studia z dziejów kontaktów polsko-ormiańskich*, red. M. Zakrzewska-Dubasowa, Lublin 1983, s. 68-89.
- Podhorodecki L., *Dzieje Lwowa*, Warszawa 1993.
- Rolle J. A., *Zakładnicy lwowscy z roku 1672*, Warszawa 1913.
- Stopka K., *Ormianie w Polsce dawnej i dzisiejszej*, Kraków 2000.
- Stopka K., Zięba A. A., *Ormiańska Polska*, Warszawa–Kraków 2018.
- Woliński J., *Żórawno*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy”, 2(1), 1930, s. 45-62.
- Zakrzewska-Dubasowa M., *Ormianie zamojscy i ich rola w wymianie handlowej i kulturalnej między Polską a Wschodem*, Lublin 1965.

Անդժեյ Գլինսկի, Լվովում թագավորական այցելությունների առիթով հայկական ջանքերը 17-րդ դարի երկրորդ կեսին

Համառոտագիր. Աղբյուրային փաստաթղթերը վկայում են, որ 17-րդ դարի երկրորդ կեսին լեհ միապետների Լվով կատարած այցելությունները քաղաքում բնակվող հայերին հնարավորություն էին տալիս հատուկ մշակված արարողակարգով հանդիսավոր կերպով դիմավորելու թագավորական անձանց: Սովորաբար այդ նպատակով հավաքվում և հատկացվում էր 1000-ից մինչև 2000 լեհական զլոտի: Թագավորական այցելությունները նաև առիթ էին ծառայում հայ համայնքի տնտեսական և իրավական շահերը պաշտպանելու և առաջ մղելու համար: Այդ այցելություններից հետո ընդունված բազմաթիվ թագավորական որոշումներն ու արտոնությունները, որոնք նպաստավոր էին հայ համայնքի համար, վկայում են նման գործողությունների արդյունավետության մասին:

Բանալի բառեր. Հայեր, Լվով, լեհ միապետներ, թագավորական արարողակարգ:

Andrzej Gliński, Armenian Efforts Surrounding Royal Visits to Lwów (Lviv) in the Second Half of the Seventeenth Century

Abstract: Source documents reveal that in the second half of the seventeenth century, visits of Polish monarchs to Lwów (now: Lviv) became an opportunity for the Armenians residing in the city to ceremonially welcome the royal majesty according to their own established protocol. Typically, between 1,000 and 2,000 Polish zlotys were collected and allocated for this purpose. Royal visits also offered opportunities for lobbying on behalf of their economic and legal interests. Numerous royal decisions and privileges issued after these visits, favourable to the Armenian community, testify to the effectiveness of such actions.

Keywords: Armenians, Lviv, Polish kings, royal ceremonial